

“O‘G‘UZNOMA” EPOSINING TARIXIY AHAMIYATI VA UNDAGI G‘OYAVIY QARASHLAR

Polvon Ro'ziboyev

*MM2-T-25 Osiyo Xalqaro
Universiteti 1 - kurs talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada turkiy xalqlar madaniy merosining nodir namunalaridan biri bo‘lgan “O‘g‘uznoma” eposining tarixiy ahamiyati, uning yaratilish tarixi hamda asarda aks etgan g‘oyaviy qarashlar tahlil qilinadi. Eposda O‘g‘uzxon siymosi orqali turkiy xalqlarning kelib chiqishi, davlat boshqaruvi, vatanparvarlik, birlik va adolat kabi qadriyatlar yoritilgan. Shuningdek, asarning tarixiy manba sifatidagi o‘rni va yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: O‘g‘uznoma, O‘g‘uzxon, turkiy xalqlar, epos, tarixiy manba, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, adolat, birlik, ma’naviy meros.

KIRISH

O‘zbek va boshqa turkiy xalqlar og‘zaki ijodining eng qadimiy namunalaridan biri hisoblangan “O‘g‘uznoma” eposi xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy qadriyatlari va dunyoqarashini o‘zida mujassam etgan muhim adabiy yodgorlikdir. Ushbu asar turkiy xalqlarning kelib chiqishi, davlat tuzilishi, urf-odatlar va qahramonlik an‘analarini aks ettirishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda milliy o‘zlikni anglash, tarixiy merosni o‘rganish va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda “O‘g‘uznoma” eposining ilmiy hamda tarbiyaviy ahamiyati nihoyatda kattadir. Asarda ilgari surilgan g‘oyalar nafaqat o‘tmish, balki zamonaviy jamiyat uchun ham dolzarb hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

“O‘g‘uznoma” eposi turli davrlarda ko‘plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Turk olimi Mehmet Fuad Köprülü turkiy xalqlar folklori va epik merosini o‘rganishda “O‘g‘uznoma”ning tarixiy ahamiyatiga alohida e’tibor qaratgan. Uning tadqiqotlarida eposning turkiy xalqlar etnogenezi bilan bog‘liqligi yoritilgan.

Mashhur tarixchi Abulg‘ozi Bahodirxon “Shajarai turk” asarida O‘g‘uzxon haqidagi rivoyatlarni bayon etib, epos mazmunining tarixiy asoslarini ko‘rsatib bergan. Uning asarlari O‘g‘uznoma syujetlarini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi.

O‘zbek olimlaridan To‘ra Mirzayev, Mansur Afzalov va Bahodir Sarimsoqov turkiy xalqlar folklori hamda epik merosining badiiy xususiyatlarini tadqiq etganlar. Ularning ilmiy ishlari “O‘g‘uznoma”ning janr xususiyatlari va g‘oyaviy mazmunini chuqurroq anglashga xizmat qilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolani tayyorlashda tarixiy-qiyosiy, tahliliy va tavsifiy metodlardan foydalanildi. “O‘g‘uznoma” eposining turli nusxalari va ilmiy tadqiqotlar o‘rganilib, asardagi tarixiy voqealar hamda g‘oyaviy qarashlar tahlil qilindi. Shuningdek, eposdagi qahramonlar obrazi va ular orqali ifodalangan ma’naviy qadriyatlar qiyosiy jihatdan o‘rganildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

“O‘g‘uznoma” eposining markazida O‘g‘uzxon obrazi turadi. U dono, jasur, adolatli va xalq manfaatlarini himoya qiluvchi hukmdor sifatida tasvirlanadi. O‘g‘uzxonning turli yurtlarni birlashtirishi, davlatni mustahkamlashi va adolatli boshqaruv tizimini yaratishi eposning asosiy syujet yo‘nalishini tashkil etadi.

Asarning tarixiy ahamiyati shundaki, unda qadimgi turkiy qabilalarning hayoti, urf-odatlar, harbiy yurishlari va davlat boshqaruvi haqida qimmatli ma’lumotlar saqlanib qolgan. Epos turkiy xalqlarning etnik shakllanishi va siyosiy taraqqiyoti haqidagi tasavvurlarni o‘rganishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Asarda quyidagi g‘oyaviy qarashlar yetakchi o‘rin egallaydi:

Vatanparvarlik g‘oyasi - O‘g‘uzxon o‘z xalqining tinchligi va farovonligi uchun kurashadi. Bu orqali vatanni sevish va uni himoya qilish g‘oyasi targ‘ib qilinadi.

Birlik va hamjihatlik g‘oyasi - Eposda qabila va urug‘larning yagona maqsad yo‘lida birlashishi tasvirlanadi. Bu esa xalq qudratining asosiy omili sifatida talqin qilinadi.

Adolatli boshqaruv g‘oyasi - O‘g‘uzxonning davlatni oqilona boshqarishi, qonun ustuvorligini ta’minlashi va xalq manfaatlarini himoya qilishi adolatli jamiyat haqidagi qarashlarni ifodalaydi.

Jasorat va qahramonlik g‘oyasi - Asarda qahramonlik, mardlik va fidoyilik ulug‘lanadi. Bu fazilatlar yosh avlodni ma’naviy barkamollikka undovchi muhim omillar sifatida ko‘rsatiladi.

Milliy o‘zlikni anglash g‘oyasi - “O‘g‘uznoma” turkiy xalqlarning kelib chiqishi va tarixiy ildizlari haqidagi tasavvurlarni aks ettirib, milliy o‘zlikni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, eposdagi g‘oyalar bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lib, yoshlarni milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

XULOSA

“O‘g‘uznoma” eposi turkiy xalqlarning qadimiy tarixini, madaniy merosini va ma’naviy dunyosini aks ettiruvchi noyob adabiy yodgorlikdir. Asarning tarixiy ahamiyati unda qadimgi turkiy qabilalarning hayoti, davlat boshqaruvi va etnik shakllanish jarayonlari haqida ma’lumotlar berilganligi bilan belgilanadi.

Eposda ilgari surilgan vatanparvarlik, birlik, adolat, jasorat va milliy o'zlikni anglash kabi g'oyalar bugungi kunda ham dolzarb bo'lib, yosh avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abulg'azi Bahodirxon. Shajarai turk. – Toshkent: Cho'lpon, 1992.
2. Mirzayev T. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. – Toshkent: O'qituvchi, 1990.
3. Afzalov M. O'zbek xalq ertaklari va eposlari. – Toshkent: Fan, 1978.
4. Sarimsoqov B. Folklorshunoslik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1987.
5. Köprülü M.F. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar. – Istanbul, 1976.
6. Jo'rayev M. Folklorshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan, 2017.
7. O'zbek xalq ijodi. O'g'uznoma. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018.